

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-35>

УДК: 351.824.1

ВЕРБИЦЬКА Галина

Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0009-0009-3212-7392>

e-mail: galinaverbicka@ukr.net

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Мета статті полягає у проведенні аналізування існуючих бар'єрів інноваційного розвитку в Україні та формуванні механізмів публічного управління щодо підтримки та розвитку інновацій з метою забезпечення економічної безпеки держави. У дослідженні використано наукові методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, порівняння. Результати дослідження показали, що промисловість України потребує докорінної модернізації для активізації інноваційної діяльності. Понад три чверті вітчизняного експорту займають сировина та напівфабрикати. Це робить економіку вразливою до коливань світових цін на сировинні товари та знижує її конкурентоспроможність. Зменшення залежності від експорту сировини і збільшення частки продукції з високою доданою вартістю є критично важливими для економічної стабільності та зростання вітчизняної економіки. Доведено, що інвестування в новітні технології, розвиток інфраструктури та підтримка науково-дослідних робіт є ключовими кроками для забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки держави. Визначено бар'єри інноваційного розвитку підприємств. Серед них постійні обстріли, розширення зони бойових дій, часті відключення електроенергії, нестача власних фінансових ресурсів, відсутність податкових пільг для вітчизняних інноваційних підприємств, слабкі зв'язки між промисловістю та провідними науковими установами і вищими навчальними закладами, а також поганий інвестиційний клімат держави. У статті запропоновано комплекс заходів щодо подолання цих бар'єрів, включаючи розробку ефективних механізмів публічного управління, стимулювання інвестицій у технологічні нововведення та посилення співпраці між органами публічного управління, промисловістю та науковими установами. Виконання цих заходів дозволить Україні подолати існуючі бар'єри, здобути перемогу у війні, відбудувати економіку та стати успішною країною.

Ключові слова: публічне управління, підприємство, економічна безпека, інновації.

VERBYTSKA Halyna

The National University "Lviv Polytechnic"

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE BY OVERCOMING BARRIERS TO INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The purpose of the article is to analyse the existing barriers to innovation development in Ukraine and to formulate public administration mechanisms to support and develop innovations in order to ensure the economic security of the State. The study uses the scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis, and comparison. The results of the study showed that Ukraine's industry needs a radical modernisation to intensify innovation. Raw materials and semi-finished products account for more than three quarters of domestic exports. This makes the economy vulnerable to fluctuations in global commodity prices and reduces its competitiveness. Reducing dependence on raw material exports and increasing the share of high value-added products are critical for economic stability and growth of the domestic economy. It is proved that investing in the latest technologies, infrastructure development and support for research and development are key steps to ensure the competitiveness and economic security of the state. The barriers to innovative development of enterprises are identified. They include constant shelling, expansion of the combat zone, frequent power outages, lack of own financial resources, lack of tax benefits for domestic innovative enterprises, weak ties between industry and leading research institutions and higher education institutions, as well as poor investment climate of the state. The article proposes a set of measures to overcome these barriers, including the development of effective public administration mechanisms, stimulation of investments in technological innovations and strengthening of cooperation between public administration, industry and research institutions. Implementation of these measures will allow Ukraine to overcome the existing barriers, win the war, rebuild its economy and become a successful country.

Key words: public control, enterprise, economic security, harvest.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному світі інновації відіграють вирішальну роль у забезпеченні економічної безпеки держави. Підприємства, які регулярно впроваджують нові продукти, послуги та технології, мають більше шансів на ринковий успіх і отримують більші прибутки. Інноваційні підприємства здатні швидше адаптуватися до змін ринку та економічних умов, що робить економіку більш стійкою до зовнішніх шоків та криз. Крім того, розвиток інновацій сприяє диверсифікації економіки, зменшуючи залежність від окремих секторів та джерел доходу. Це, своєю чергою, сприяє зростанню податкових надходжень до бюджету та створенню нових робочих місць. А, отже, підвищується ефективність функціонування економіки держави. Однак незважаючи на потужний промисловий, кадровий та інтелектуальний потенціал України, проблема активізації створення інновацій та впровадження їх у виробництво є надзвичайно болючою. Вирішення цієї

проблеми лежить у подоланні бар'єрів, які постають на шляху інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку інноваційної діяльності розглядалися у працях багатьох вчених, зокрема таких як Гесць В.М. [1], Заяць Т.А. [2], Нікітін Ю.О., Мельник М.В., Кульчицький О.І. [3], Філюк Г.М. [4], Юринець З.В., Петрух О.А., Круглякова В.В. [5]. Проте, незважаючи на велику кількість праць, промисловість України потребує докорінної модернізації для активізації інноваційної діяльності. Особливо гостро Україна це відчула під час війни з російським агресором, коли стало зрозуміло, що тільки передові військові технології зможуть допомогти нам виграти війну. Ще одним поштовхом до усвідомлення необхідності зміни структури економіки стало блокування польськими перевізниками пунктів пропуску на кордоні між країнами з метою запобігти появі вітчизняної сільськогосподарської продукції на ринках ЄС. Переважання в структурі експорту сільськогосподарської продукції веде до перетворення нашої держави в аграрно-сировинну країну.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Розвиток інноваційної діяльності та диверсифікація економіки є ключовими факторами для майбутнього України. Тому існує об'єктивна потреба у дослідженні бар'єрів інноваційного розвитку підприємств у воєнний та післявоєнний період та визначенні ролі публічного управління у стимулюванні інноваційної діяльності, без активізації якої Україні буде важко здобути перемогу у війні, відбудувати економіку та стати успішною країною з високим рівнем розвитку промислового сектору та економічної безпеки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає у проведенні аналізування існуючих бар'єрів інноваційного розвитку в Україні та формуванні механізмів публічного управління щодо підтримки та розвитку інновацій з метою забезпечення економічної безпеки держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічний розвиток будь-якої країни залежить від рівня розвитку її промисловості. В Україні переважає низькотехнологічний характер виробництва. Понад три чверті вітчизняного експорту займають сировина та напівфабрикати. Це робить економіку вразливою до коливань світових цін на сировинні товари та знижує її конкурентоспроможність. На даний момент технологічна активність України є низькою, що демонструє її частка у світовому високотехнологічному виробництві, яка, за даними Science and Engineering Indicators, складає 0,1% [6]. Війна в Україні та окупація російськими загарбниками територій України призвели до того, що багато підприємств були зруйновані, а ті, які знаходяться на підконтрольній Україні території, піддаються частим ракетним обстрілам. Така ситуація призвела до скорочення промислового виробництва в нашій державі.

У 2023 році з України експортували товарів на 36 млрд. дол. Це значно менше, ніж у довоєнному 2021 р. (68,2 млрд. дол.). Головними статтями вітчизняного експорту були зернові культури – 8,3 млрд. дол. США, олія соняшникова – 5,6 млрд. дол. США, чорні метали – 2,6 млрд. дол. США [8]. Виходячи з невітної статистики, робимо висновок, що Україна повинна активніше розвивати промислове виробництво, оскільки з такою структурою експорту, на світовій арені вона сприймається як аграрна держава. Низька конкурентоспроможність економіки в Україні є наслідком слабкого розвитку високотехнологічних галузей. Модернізація існуючих підприємств та створення нових, які могли б виробляти якісні товари з високою часткою інновацій, дало б змогу змінити структуру експорту з сировинної на високотехнологічну. Зменшення залежності від експорту сировини і збільшення частки продукції з високою доданою вартістю є критично важливими для економічної стабільності та зростання вітчизняної економіки. Для досягнення цього необхідні інвестиції в інновації, технологічне оновлення підприємств та розвиток людського капіталу. Важливу роль у цьому процесі відіграє публічне управління, яке має створити сприятливі умови для інноваційної діяльності, залучення інвестицій та підтримки інноваційних підприємств, що сприятиме переходу до більш складних і технологічно розвинених видів виробництва.

Важливо зазначити, що криза в інноваційній сфері створює загрозу економічній безпеці країни, тому необхідно вдосконалювати механізми державного регулювання інноваційної діяльності, впроваджувати заходи, спрямовані на підвищення інноваційної мотивації бізнесу [9, с. 61]. Це передбачає активну роль органів публічного управління у підтримці інноваційних проектів, сприянні розвитку сучасних технологій та створенні сприятливого середовища для інвестицій.

Активізація інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств забезпечить сприятливі умови для їх конкурентоспроможності і матиме позитивний вплив на економічне зростання країни. Для

самих підприємств інновації сприятимуть отриманню додаткових конкурентних переваг, зростанню рентабельності, створенню їх позитивного інноваційного іміджу, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню їх ринкової вартості та залученню додаткових інвестицій. Для держави активізація інноваційної активності підприємницького сектора пришвидшуватиме економічне зростання [4, С. 14].

Україні слід брати приклад з країн, які зуміли за доволі короткий проміжок часу добитися значних успіхів у розвитку промисловості, наприклад США та Сінгапур. Так, найбільш промислово розвинута країна світу – США, є відносно молодою державою. Свою незалежність від Великої Британії вона виборолала в 1776-му році, тобто майже 250 років тому. На початок XIX століття США залишалися виробником і постачальником на світовий ринок здебільшого сільськогосподарських товарів. Промислові вироби імпортувалися з Великої Британії та інших європейських країн. Американська промисловість була нечисельною і сконцентрованою на виготовленні незначних обсягів товарів для місцевого споживання [10]. Проте впродовж XIX століття США почали активно розвивати власну промисловість, інвестуючи у технології, інфраструктуру та наукові дослідження. Значні ресурси були вкладені у будівництво залізниць, що сприяло розширенню ринків збуту та стимулювало економічне зростання. Промислова революція привела до зростання фабрик та заводів, що виробляли різноманітні товари як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринків.

Станом на 2024 р. ВВП Сінгапуру –108733 дол. США на душу населення, країна входить до топ-3 економік світу. А ще 60 років тому, на момент проголошення незалежності від Малайзії, вона не мала не лише власної армії та економіки, але й вільного доступу навіть до базових благ, як-от прісна вода. Більшість сінгапурців жили в злиднях. Головними напрямками реформ стали боротьба з корупцією, освіта та залучення у країну іноземних інвестицій. Роблячи ставку на інноваційність, у Сінгапурі створили умови, максимально привабливі для іноземного бізнесу. Влада ліквідувала більшість адміністративних бар'єрів для відкриття компаній, а також звільнила підприємців від податків на 5, а потім і 10 років [11].

Ці історичні приклади демонструють важливість інвестицій у технології та інновації для економічного розвитку країни. Україна, маючи значний промисловий, кадровий та інтелектуальний потенціал, може скористатися цими уроками для подолання нинішніх викликів та створення умов для сталого економічного зростання. Інвестування в новітні технології, розвиток інфраструктури та підтримка науково-дослідних робіт є ключовими кроками для забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки держави.

Щоб українські підприємства стали проміжними, а в ідеальних випадках і кінцевими ланками в глобальних ланцюжках доданої вартості, необхідні політична стабільність, неухильне верховенство права, якісна логістична інфраструктура та ефективне тарифно-митне регулювання [12]. Проте в умовах війни публічному управлінню досить складно буде досягти вагомих результатів щодо активізації інноваційної діяльності підприємств. Постійні обстріли, розширення зони бойових дій, часті відключення електроенергії не сприяють покращенню економічної безпеки держави. Окрім цих, існують і інші бар'єри інноваційного розвитку підприємств.

Найбільш вагомою внутрішньою перешкодою інноваційній діяльності суб'єктів господарювання виявлено нестача власних фінансових ресурсів. Для суб'єктів господарювання в сучасних нестабільних економічних умовах складністю є отримання інвестицій, кредитів, а власні ресурси вкрай обмежені [5]. Для подолання цієї проблеми можна розглянути різні підходи. Зокрема, органи публічного управління повинні допомогти підприємствам альтернативними джерелами фінансування: урядові гранти, допомога у пошуку іноземних інвесторів, впроваджувати спеціальні програми підтримки для інноваційних підприємств, надавати фінансові стимули, спрощувати процедури отримання кредитів та інвестицій.

Одним із ключових бар'єрів для успішного впровадження промислової та інноваційної політики в Україні є слабкі зв'язки між промисловістю та провідними науковими установами і вищими навчальними закладами. Відсутність тісної співпраці та взаємодії між цими секторами призводить до недостатнього впровадження наукових досягнень у виробничі процеси та відсутності належної підготовки кваліфікованих кадрів. Для подолання цього бар'єру необхідно стимулювати створення спільних науково-дослідних центрів, інноваційних кластерів та технопарків, де б наукові розробки могли швидко і ефективно переходити у виробництво. Державна підтримка таких ініціатив, у вигляді грантів і податкових пільг, сприятиме активізації співпраці між науковцями та підприємствами. Також важливо запровадити програми аналізування темпів зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції у новостворених та існуючих об'єктах інноваційної інфраструктури, у випадку, якщо впровадження інновацій є надто повільним процесом. При визначенні невідповідності діяльності підприємств встановленим критеріям, органам публічного управління необхідно вживати коригуючих заходів для підвищення ефективності їхньої роботи.

Ще одним бар'єром інноваційного розвитку є відсутність податкових пільг для вітчизняних інноваційних підприємств. Оскільки підприємства на етапі створення інновацій несуть значні витрати, але не отримують прибутку, відсутність податкових пільг робить інвестиції в інновації ще менш привабливими для потенційних інвесторів та самих підприємств.

Поліпшення інвестиційного клімату і забезпечення успішності інноваційної та промислової політики вимагають зміни механізмів регулюючого впливу на бізнесову діяльність. Такі зміни повинні

грунтуватися на результатах обговорення з представниками бізнесу нових нормативних актів з управління економічною активністю через дерегуляцію, що створить базу для узгодження інтересів держави і бізнесу в результаті їх діалогу. Відповідно, до заходів сучасної промислової політики, які суттєво впливають на інвестиційний клімат, належать процедури зниження імпортного мита на ті технологічні види промислового обладнання, які потрібні країні для швидкого переоснащення найважливіших галузей, здатних задовольнити внутрішній попит, здійснити імпортозаміщення і в кінцевому підсумку вийти на ринки інших країн [1, с. 20].

У сучасних умовах органам публічного управління варто впровадити систему мотивації для підприємств, які демонструють високі показники впровадження інновацій. Для цього пропонуємо застосувати органам публічного управління такий метод, як гейміфікація. Запровадження елементів гри, таких як бали, рейтинги, нагороди та конкурси, може підвищити зацікавленість підприємств у впровадженні нових технологій та покращенні якості продукції. Наприклад, можна створити національні або регіональні платформи, де підприємства будуть змагатися за звання найбільш інноваційного підприємства року, отримувати бали за впроваджені новачки та досягнення, а найкращі отримуватимуть гранти, податкові пільги або інші форми підтримки. Це не лише підвищить мотивацію до впровадження інновацій, але й сприятиме популяризації інноваційної діяльності серед підприємств різних галузей. Крім того, гейміфікація може бути використана для покращення внутрішніх процесів у самих органах публічного управління. Створення ігрових механізмів для працівників публічного управління може підвищити їхню залученість, продуктивність та ефективність у роботі, що в кінцевому підсумку позитивно позначиться на загальному рівні підтримки інновацій в Україні. Застосування гейміфікації як методу управління та стимулювання може стати важливим кроком до створення динамічного та інноваційно-орієнтованого середовища, де підприємства та органи публічного управління працюють разом на досягнення спільних цілей. Це дозволить не лише покращити економічну безпеку держави, але й сприятиме формуванню культури інновацій та розвитку, що є необхідним для забезпечення стійкого економічного зростання та конкурентоспроможності України на світовій арені.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Соціально-економічний розвиток України на сучасному етапі визначається курсом на європейську інтеграцію та необхідністю відновлення економіки, зруйнованої внаслідок російської агресії. Це вимагає від органів публічного управління пошуку нових шляхів залучення інвестицій, раціонального використання наявних ресурсів, розробки та впровадження сучасних науково-технічних досягнень, а також сприяння розвитку економіки на інноваційних засадах. Для досягнення цих цілей публічному управлінню необхідно активно працювати над створенням сприятливого інвестиційного клімату. Важливо розвивати інноваційну інфраструктуру, стимулювати здійснення та впровадження підприємствами наукових досліджень та перетворювати їх на практичні розробки. Для ефективного використання наявних ресурсів потрібно вдосконалювати управління економікою, проводити реформи у сфері публічного управління, підвищувати прозорість діяльності та долати корупцію. Загальним напрямком забезпечення економічної безпеки підприємств має стати процес створення сприятливих умов для інноваційного зростання, підтримка та стимулювання інноваційних підприємств, підвищення рівня співпраці між державою, підприємствами та наукою, розвиток цифрових технологій та інші заходи, спрямовані на покращення соціально-економічного стану України.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі будуть стосуватися удосконалення методики побудови інноваційної стратегії держави.

Література

1. Гесць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. №1. С. 4-25.
2. Заяць Т.А. Ціннісні орієнтири інноваційного розвитку в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. № 2. С. 3-21.
3. Нікітін Ю.О., Мельник М.В., Кульчицький О.І. Проблеми та шляхи інноваційного розвитку України у контексті європейської інтеграції. *Інноваційна економіка*. 2019. №3-4. С. 72-79.
4. Филюк Г.М. Бар'єри на шляху інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств та їх подолання. *Економіка і регіон*. 2015. №4. С. 10-15.
5. Юринець З.В., Петрух О.А., Круглякова В.В. Бар'єри на шляху розвитку інноваційної діяльності в економіці України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 12. С. 183-187.
6. Прушківська Е.В., Буюкян А.Р. Особливості розвитку високотехнологічного експорту підприємств України. *Економічний вісник*. 2019. №3. С. 9-15.
7. Головнєв С. Сировинна економіка. Що купувала і продавала Україна в 2021 році. *БізнесЦензор*. 20.01.2022 р. URL:

https://biz.censor.net/resonance/3310713/syrovynna_ekonomika_scho_kupuvala_i_prodavala_ukrayina_v_2021_rot_si

8. У 2023 році експорт впав до \$36 млрд, імпорт зріс до 63,5 млрд. грн. – Держстат. *Мінфін*: офіційний сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/02/15/121519987/>
9. Калетник О.В. Інноваційна безпека України в умовах глобальних викликів. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2022. Вип. 2. С. 58-64.
10. Недашківський В. США. Історія економічного захоплення світу. Як американська економіка стала першою у світі. *Finance.ua*. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/usa-ekonomiczne-zahoplennia-svitu>
11. Безручко А. Майбутнє належить тим, хто впроваджує інновації: як Україні наздогнати розвинені країни світу. *Економічна правда*. 8.04.2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/8/712140/>
12. Данилишин Б. Як перейти від сировинного експорту до технологічного. *Укрінформ*. 05.09.2019 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2773823-ak-perejti-vid-sirovinnogo-eksportu-do-tehnologicnogo.html>

References

1. Heiets, V.M. (2015). Barriers to the development of industry on an innovative basis and opportunities to overcome them. *Economy of Ukraine*, 1, 4-25 [in Ukrainian].
2. Zaiats, T.A. (2021). Value orientations of innovative development in Ukraine. *Demography and social economy*, 2, 3-21 [in Ukrainian].
3. Nikitin, Yu.O., Melnyk, M.V., Kulchytskyi, O.I. (2019). Problems and ways of innovative development of Ukraine in the context of European integration. *Innovative economy*, 3-4, 72-79 [in Ukrainian].
4. Fyliuk, H.M. (2015). Barriers to innovative development of domestic industrial enterprises and their overcoming. *Economy and Region*, 4, 10-15 [in Ukrainian].
5. Iurynets, Z.V., Petrukh, O.A., Kruhliakova, V.V. (2016). Barriers to the development of innovation in the Ukrainian economy. *Global and national problems of the economy*, 12, 183-187 [in Ukrainian].
6. Prushkivska, E.V., Buiukian, A.R. (2019). Features of the development of high-tech exports of Ukrainian enterprises. *Economic Herald*, 3, 9-15 [in Ukrainian].
7. Holovnov, S. Commodity economy. What Ukraine bought and sold in 2021. *BusinessCensor*. January 20, 2022. https://biz.censor.net/resonance/3310713/syrovynna_ekonomika_scho_kupuvala_i_prodavala_ukrayina_v_2021_rotsi [in Ukrainian].
8. In 2023, exports fell to \$36 billion, imports increased to UAH 63.5 billion. Ministry of Finance: official website. <https://minfin.com.ua/ua/2024/02/15/121519987/> [in Ukrainian].
9. Kaletnyk, O.V. (2022). Innovative Security of Ukraine in the Context of Global Challenges. *Bulletin of the National University of Vocational Education. Series "Economic Sciences"*, 2, 58-64 [in Ukrainian].
10. Nedashkivskiy, V. THE UNITED STATES. The story of the economic conquest of the world. How the American economy became the first in the world. *Finance.ua*. Retrieved June 03, 2024 from <https://finance.ua/ua/goodtoknow/usa-ekonomiczne-zahoplennia-svitu> [in Ukrainian].
11. Bezruchko, A. The future belongs to those who innovate: how Ukraine can catch up with the developed world. *Ekonomichna Pravda*. April 08, 2024. <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/8/712140/> [in Ukrainian].
12. Danylyshyn, B. How to move from raw material exports to technological exports. *Ukrinform*. September 05, 2019. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2773823-ak-perejti-vid-sirovinnogo-eksportu-do-tehnologicnogo.html> [in Ukrainian].